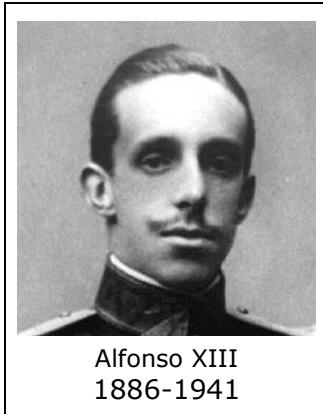

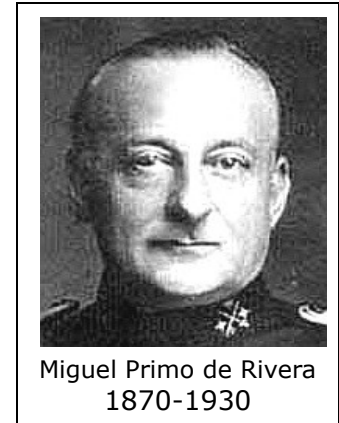
De Tweede Republiek: naar de grondwet van 1931

Het was koning Alfonso XIII die aan het begin van de twintigste eeuw lang heeft geprobeerd een parlementair stelsel toe te passen in Spanje zoals andere Europese landen die kenden, maar in 1923 gaf hij het op, zond het machteloze parlement naar huis en gaf alle macht in handen van generaal Miguel Primo de Rivera, de vader van José Primo de Rivera. Deze zoon

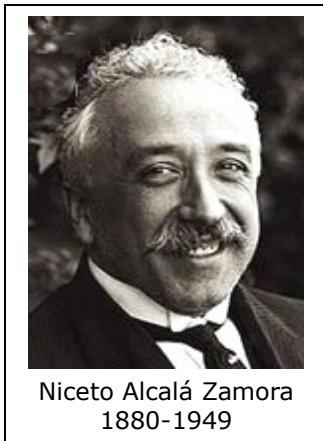
Alfonso XIII
1886-1941

zou later de oprichter worden van de Falange, de Spaanse fascistische beweging. Het werd een semi-dictatuur waarbij de koning staatshoofd bleef, maar ook dit bleek niet succesvol. Primo de Rivera slaagde er niet in de tegenstellingen tussen liberalen en katholieke traditionalisten te overbruggen, spendeerde veel te veel geld aan publieke projecten en kon de devaluatie van de peseta niet tegenhouden. Eind januari 1930 werd hij door de koning ontslagen. Primo de Rivera ontvluchtte het land en overleed kort daarop in eenzaamheid in Parijs.

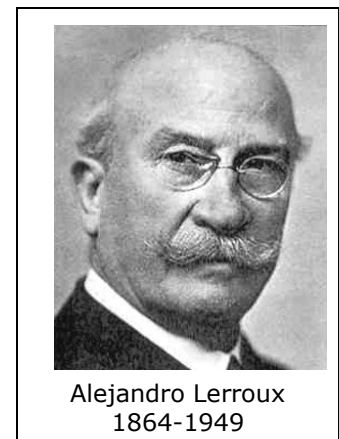
Miguel Primo de Rivera
1870-1930

Het is dan volgens de koning en de opvolger van Primo de Rivera, admiraal Aznar, tijd om het volk te raadplegen. Vreemd genoeg besluiten zij om in plaats van nationale, gemeenteraadsverkiezingen uit te schrijven en die vinden plaats op 12 april 1931. In termen van zetels gaat de overwinning naar de traditionalisten en ziet het er voor de regering ogenschijnlijk goed uit, maar deze winst is grotendeels op het platteland geboekt waar traditiegetrouw de uitslagen altijd beïnvloed werden door de *caciques*, plaatselijke notabelen die de wind eronder hebben bij de kiezers, maar in de grote steden behalen de opposanten van de regering grote overwinningen. In Catalonië wordt zelfs niet één monarchist afgevaardigd. Op 14 april is het zover; de koning treedt af en Niceto Alcalá Zamora, leider van het revolutionair comité wordt gevraagd een voorlopige regering te vormen. Dit revolutionair comité was door Basken, Catalanen en afvallige monarchisten al in augustus 1930 opgericht (het Pact van San Sebastián) en vormde een regering in afwachting. De Tweede republiek is geboren. De voorlopige regering had een evenwichtig en zeker geen revolutionair karakter. Ter rechterzijde was er de PRC, *Partido Republicano Conservador* (Conservatieve

Niceto Alcalá Zamora
1880-1949

Republikeinse Partij), een partij met een rechts-liberaal karakter, opgericht in 1930 die onder leiding stond van Niceto Alcalá Zamora en Miguel Maura. Maura bezette in de voorlopige regering de post van Binnenlandse Zaken. Een tweede rechts georiënteerde partij was de PRR, *Partido Republicano Radical* (Partij van Radicale Republikeinen), in 1908 opgericht door Alejandro Lleroux. De PRR streefde naar een Spaanse republiek, parlementaire democratie, scheiding van kerk en staat en een vrije markteconomie. Lleroux werd minister van Buitenlandse Zaken en zijn partijgenoot Barrio (1883-1962) bezette het ministerie van Verkeer.

Alejandro Lleroux
1864-1949

Manuel Azaña
1880-1940

Op de linkervleugel namen eveneens twee partijen deel. Eerste was de AR, *Acción Republicana* (Republikeinse Actie), in 1925 opgericht onder de naam *Acción Política* (Politieke Actie). De *Acción Política* was in die tijd een illegale partij, omdat de dictator, Miguel Primo de Rivera, alle partijen had verboden. In 1930 werd de *Acción Política* gelegaliseerd en omgedoopt in de *Acción Republicana* (AR). Deze partij was republikeins, liberaal en antiklerikaal. Voor deze partij nam de latere premier Manuel Azaña Díaz deel aan de regering als minister van Oorlog. De tweede linkse partij was de PSOE, *Partido Socialista Obrero Español*, (Spaanse Socialistische Arbeiderspartij) in 1879 opgericht door Pablo Iglesias, om de belangen van de

arbeidersklasse te behartigen. Het Marxisme vormde haar inspiratiebron. Voor deze partij namen twee tegengestelde figuren deel aan de regering. Indalecio Prieto Tuero, een gematigd socialist, werd minister van Financiën en zijn grote tegenstrever in de PSOE, Francisco Largo Caballero, de revolutionair, later wel de Spaanse

Lenin genoemd, nam de post van Arbeid en Sociale Zaken voor zijn rekening.

Deze voorlopige regering werd gecompleteerd door twee vertegenwoordigers van regionale partijen. De FRG, *Federación Republicana Galega* (Galicische Republikeinse Federatie) leverde de minister van Scheepvaart: Santiago Casares Quiroga (die in 1936, vlak voor het uitbreken van de burgeroorlog, een zwakke partij zou spelen als premier) en uit de AC, *Acción Catalana* (Catalaanse Actie), Luis Nicolau d'Olwer die de post van Economische Zaken bezette.

Indalecio Prieto
1869-1946

De nieuwe regering begint goed met het afkondigen van een amnestie en verklaarde over te willen gaan tot een fundamentele herziening van het staatsbestel geschoeid op federalistische leest. In Catalonië, waar de regionale partij ERC, *Esquerra Republicana de Catalunya*, onder leiding van Francesc Macià en Lluís Companys, op 12 april een grote verkiezingsoverwinning behaalt, wordt geprobeerd een zelfstandige republiek te formeren binnen de Spaanse federatie, maar dat gaat de regering te ver. Besloten wordt tot inrichting van de autonome, maar niet geheel zelfstandige Generalitat de Catalunya (Catalaanse Generaliteitslanden) onder presidentschap van Macià. De Basken proberen eenzelfde status te verkrijgen, maar dat probleem schuift de regering voor zich uit.

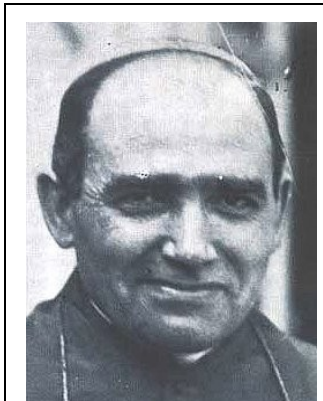
Francisco Largo
Caballero 1869-1946

Santiago Casares
Quiroga
1884-1950

In de aanloop naar nationale verkiezingen in juni 1931 wordt gewerkt aan een nieuwe grondwet, maar het belangrijkste probleem waarvoor de regering zich gesteld ziet, is de verhouding met de Katholieke Kerk die wordt geconfronteerd met een regering waarin de atheïst en katholiekenhater Azaña de eerste viool wenst te spelen. In het begin lijkt er niets aan de hand te zijn, de bisschoppen hebben direct na het uitroepen van de republiek hun instemming betuigd, maar deze wordt niet con amore door de republikeinen ontvangen. Er groeit wantrouwen en op 7 mei slaat de vlam in de pan. Kardinaal Pedro Segura y Sáenz, aartsbisschop van Toledo en de hoogste geestelijke autoriteit van het land, publiceert die dag een herderlijk schrijven waarin hij weliswaar zijn waardering uitspreekt voor koning Alfonso XIII, maar de gelovigen op het hart bindt dat het enige van waarde de verdediging van het geloof is.

Monarchistische of republikeinse stromingen zijn daaraan ondergeschikt: "Wanneer de vijanden van het koninkrijk van Jezus Christus vastberaden optrekken, kan geen enkele katholiek inactief blijven". De regering reageert geschokt op deze op zich redelijk milde verklaring en kondigt meteen een beperking af van het godsdienstonderwijs op openbare scholen. Kardinaal Segura zal begin juni worden uitgewezen en hij vestigt zich in Frankrijk.

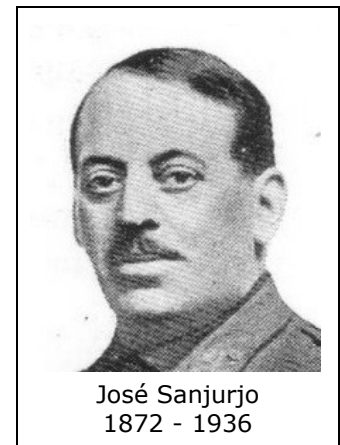

Pedro Segura y Sáenz
1880 - 1957

Maar er is meer aan de hand. De nieuwe minister van Oorlog, Azaña, probeert zijn plannen tot hervorming van het leger door te zetten. Hij vermindert het aantal divisies en hoge rangen (de getroffen officieren krijgen het aanbod te vertrekken met behoud van salaris), brengt de dienstplicht terug tot één jaar en gaat over tot sluiting van de Militaire Academie van Zaragoza, waar Francisco Franco de leiding heeft. Omdat deze maatregelen niet van de ene op de andere dag geëffectueerd kunnen worden, ontstaat er veel weerstand en het biedt officieren de ruimte om de eerste samenzweringen te smeden.

Op 10 mei breken ongeregelheden uit en de dag erna komt het volk in opstand in Madrid. Men eist de ontbinding van de Guardia Civil en de uitwijzing van bisschoppen. In de loop van die dag worden diverse kloosters bestormd en in brand gestoken, niet alleen in Madrid, maar ook in Sevilla, Málaga, Alicante en Cádiz. De politie aarzelt om in te grijpen en men verwijt Azaña besluiteloosheid, maar deze antwoordt daarop dat "hij liever alle kerken ineens ziet storten dan het leven van een enkele republikein te wagen". Het lijkt erop dat de problemen de regering nu al boven het hoofd dreigen te groeien.

Op 28 juni vinden nationale verkiezingen plaats. Deze verlopen in alle rust en de uitslagen liegen er niet om. De linksgeoriënteerden verwerven een absolute meerderheid en zij kunnen in feite doen wat ze willen. Er wordt voorgesteld een grondige landhervorming te ontwerpen en een algemene hervorming van het onderwijs door te voeren. De Guardia Civil, al sinds 1844 belast met de bewaking van de openbare orde, met name op het platteland, wordt niet aangepakt en de commandant, generaal Sanjurjo, blijft op zijn post, maar de Guardia Civil wordt wel gebruskeerd door het voornemen om het politiekorps te reorganiseren. Dat resulteert in februari 1932 in de oprichting van een tweede eenheid, de *Guardia de Asalto*, die belast wordt met de ordehandhaving in de urbane gebieden. Leden van dit corps worden gekozen op grond van hun loyaliteit aan het regime en geminacht door de Guardia Civil.

José Sanjurjo
1872 - 1936

In de aanloop naar het vaststellen van een nieuwe grondwet spitsten de debatten zich toe op de landhervorming (hoewel de landhervorming zich eigenlijk beperkte tot het in handen geven aan de bezitloze landarbeiders van ongecultiveerd land, bleef rechts zeer wantrouwend), maar vooral ook op de ontvlechting van kerk en staat. Dit onderwerp leidde tot verhitte discussies in het parlement. De door Azaña voorgestelde maatregelen logen er dan ook niet om. Scheiding van kerk en staat, opheffing van toelagen aan priesters, instelling van de mogelijkheid tot echtscheiding, verdrijving van jezuïeten, verbod aan de congregaties om onderwijs te geven, maatregelen die voor politici als Alcalá Zamora, Maura en vooral Lerroux vrijwel onverteerbaar waren. Maar Azaña zette door en op 9 december 1931 werd de grondwet van kracht. De fout, om expliciet tegen de kerk gerichte maatregelen op te nemen in de grondwet, zal veel later door links bij vaststelling van de grondwet van 1978, niet worden herhaald.

Willem Peeters, 7 april 2009